

St Ludwig, strijd om een monument

Hugo Landheer en Ton Wolswijk

De Heemkundevereniging Roerstreek (HVR) en het Burgercomité St. Ludwig voeren, met steun van verschillende andere verenigingen, waaronder het Cuypersgenootschap, al jaren actie voor het behoud van het College St. Ludwig in de gemeente Roerdalen.

In de afgelopen 6,5 jaar is een bijna onontwarbare kluwen van procedures ontstaan.

Hoe het begon

Het College St. Ludwig ligt in Vlodrop ongeveer 650 meter van de grens met de Bondsrepubliek Duitsland. De ingang van het enorme schoolcomplex is gericht naar het oosten, omdat St. Ludwig werd gesticht door Franciscanen van de Saksische provincie. In 1875 werden ze, net als vele andere religieuze groeperingen, gedwongen hun activiteiten in Duitsland te discontinueerren als gevolg van de Kulturkampf. De orde van de Franciscanen vond toen, evenals vele andere orden, onderdak in Nederland. Eerst vestigden de paters zich in Sittard, later in het Gelderse Harreveld. In 1905 kochten zij een stuk grond van enkele tientallen hectaren in Vlodrop. Nadat enkele jaren gebruik was gemaakt van een noodgebouw, verrees in de periode 1905 - 1909 het imposante College St. Ludwig.

Dit internaat opende in oktober 1909 de poorten en richtte zich uitsluitend op het onderwijs aan Duitse leerlingen. In 1926 werd het internaat erkend door de Duitse overheid als een Gymnasium Deutsche Schule im Ausland. Het aantal leerlingen breidde zich zodanig uit dat in 1931 aan de achterzijde van het hoofdgebouw twee vleugels met twee etages werden verhoogd. Het gehele complex was naar de regels van de H. Franciscus eenvoudig ingericht en in principe zelfvoorzienend. St. Ludwig beschikte onder andere over een eigen boerderij met landbouw, veeteelt en pluimvee. In moestuinen kweekten de broeders groenten, er stonden uitgebreide boomgaarden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het gebouw door de bezetter gevorderd en was het niet in gebruik als school. Van 1950 tot 1978 heeft het complex weer als school gefunctioneerd. Vanwege de terugloop van het aantal roepingen, werd de school op 1 oktober 1978 gesloten. Daarna stond het grote gebouw enkele jaren lang leeg. Het gebouwencomplex ligt ongeveer vierenhalf kilometer buiten het dorpje Vlodrop in

enigszins heuvelachtig terrein, omgeven door bossen, aan een spoorlijn die het natuurgebied de Meinweg doorkruist. Tegenwoordig is die spoorlijn beter bekend als de 'IJzeren Rijn'. Vroeger lagen aan beide zijden van de grens uitgebreide rangeerterreinen. Vanaf dit rangeerterrein liep een smalspoorlijntje naar het college voor het vervoer van bouwmaterialen ten behoeve van de bouw van het College. Later werden via dat lijntje, waarvan nu alleen een stootblok en een talud resteert, de kolen aangevoerd waarmee het collegecomplex werd verwarmd.

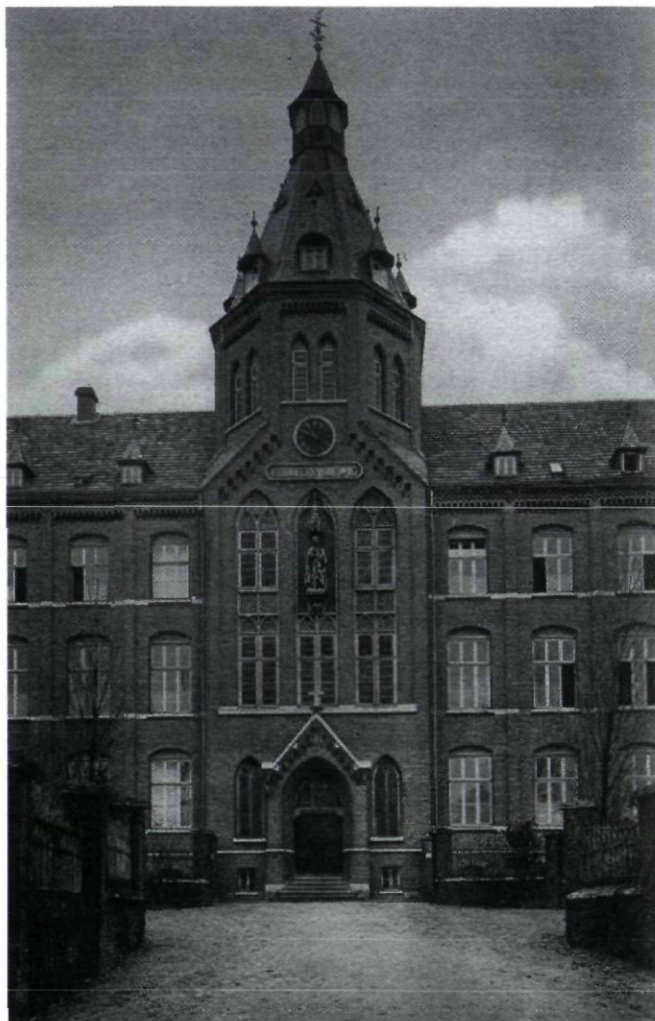
Fase 2: Leegstand

In 1978 kocht het rijk het complex van de paters. Van 1978 tot 1984 circuleerden verschillende plannen voor een nieuwe bestemming van St. Ludwig. Eerst zou een opleidingscentrum

Afb. 1. Foto uit november 2002. Een van de hoektorens vertoont duidelijk zichtbare sporen van verwaarlozing.

Afb. 2. De hoofdingang van St Ludwig rond 1930

van de ME in het complex worden ondergebracht, later een douaneopleiding. Als gevolg van bezuinigingen kwam van beide plannen niets terecht. Intussen stond het grote schoolcomplex leeg. Het gebouw werd in die periode wel bewaakt, verwarmd en onderhouden. De terreinen, de wandelparken en de boomgaarden verwilderden echter bij gebrek aan onderhoud.

In 1984 werd het complex door de staat verkocht aan de Stichting Onderwijs Wetenschap der Creatieve Intelligentie, een onderdeel van de Maharishi-organisatie. Met die transactie was een bedrag van f1.8 miljoen gemoeid. Tezelfdertijd werd het grootste deel van de akkers, weilanden en bossen en de kloosterbegraafplaats met de begraafplaatskapel overgedragen aan Staatsbosbeheer. Vanaf 1984 vestigden de Maharishi en zijn organisatie zich in en om het complex.

Fase 3: olopende spanning

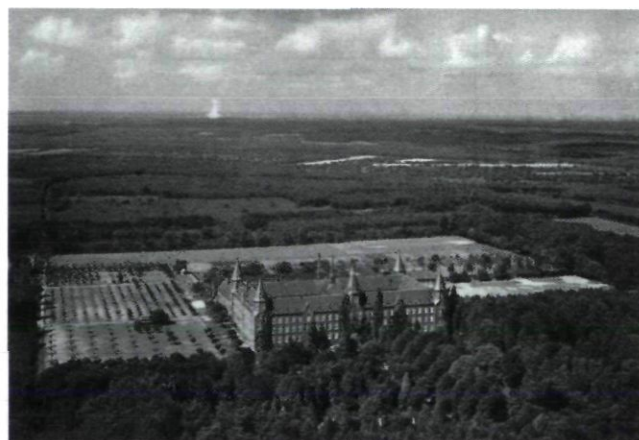
Kort nadat de Maharishi zich had gevestigd in Vlodrop, op

het terrein van het College, begon men in het kader van het MIP onderzoek te doen in de gemeente. Het College St. Ludwig bleek een waardevol gebouw, dat dateerde uit een bijzondere tijd, de tijd van de Kulturkampf.

De Maharishi en zijn organisatie hadden geen belang bij enig historisch onderzoek naar het gebouw. De gemeente en de provincie stelden zich vooral op het standpunt dat de komst van de Maharishi European Research University (MERU) een stimulans betekende voor de werkgelegenheid in het gebied. Zowel Rijk als provincie verstrekten subsidies om dat economisch belang te realiseren, maar van enige betekenis voor de omgeving is tot nu toe geen sprake geweest. In oktober 1996 liet de Maharishi weten dat hij het kloostercomplex wilde slopen omdat de bouwstijl, de aard van de gebruikte materialen en vooral de oriëntatie van het gebouw in het geheel niet overeenkwamen met de wensen van zijn organisatie. Toegevoegd werd de dreiging dat de MERU uit Vlodrop zou verdwijnen wanneer het kloostercomplex niet werd gesloopt. Aangezien uit de MIP rapportage inmiddels wel duidelijk was geworden dat het klooster monumentwaardig was, diende de Heemkundevereniging Roerstreek (HVR) in reactie op de aankondiging van de sloopvergunning in het kader van de bouwverordening, in november 1996 een aanvraag in voor bescherming op grond van artikel 3 van de Monumentenwet. Daarbij was de toenmalige secretaris van het Cuypersgenootschap behulpzaam.

Vanaf 3 december 1996 genoot het kloostercomplex voorbescherming. Enkele dagen later diende de HVR een bezwaarschrift in tegen de sloopvergunning op grond van de bouwverordening. Het Cuypersgenootschap volgde enkele dagen later. Begin januari 1997 richtte een aantal verontruste burgers uit Vlodrop het Burgercomité St. Ludwig op.

In het voorjaar van 1997 mislukte een bemiddelingspoging door de Gedeputeerde van Cultuur van de provincie Limburg. De standpunten verhardden zich. De Maharishi stelde zich compromisloos op en B&W gingen voorbij aan het algemeen belang en kozen duidelijk voor het privé-belang van de Maharishiorganisatie. Nadat in oktober 1997 de Staatssecretaris van

Afb. 3. Luchtfoto van het kloostercomplex rond 1965, genomen in noordwestelijke richting, met duidelijk zichtbaar de boomgaarden en de bosrijke omgeving.

Afb. 4. Schoolgang rond 1930. Waarschijnlijk is de toestand nog als afgebeeld.

OC&W het College had aangewezen als beschermd Rijksmonument brak een nieuwe fase aan. Rond deze tijd vormde de cultuurhistorische waarde van het College onderwerp van onderzoek en discussie. Op verzoek van de MERU stelde A. van der Woud van de Vrije Universiteit van Amsterdam een onderzoek in naar de architectuurhistorische waarde van het complex en kwam daarbij tot een oordeel dat afweek van eerdere waardestellingen. Zijn 'contra-indicatie' werd door twee bestuursleden van het Cuypersgenootschap uitvoerig van commentaar voorzien. Deze interessante polemieek is terug te vinden in de *Cuypersbulletin* 4 (1998) 2a en 2b.

Fase 4: spanning en irritatie als gevolg van rechtsgedingen

De MERU vocht, onder andere op grond van de argumenten van Van der Woud, de aanwijzing als rijksmonument aan. Voordat het beroep van de MERU kon worden behandeld door de bestuursrechter, trok de MERU plotseling en zonder opgaaf van reden haar beroep in. Een bouwkundig onderzoek in november 1997 bracht aan het licht dat het complex vooral te lijden had van achterstallig onderhoud. Daarbij kwam schade die was aangericht in 1992 als gevolg van de aardbeving die Limburg trof. Vanaf het moment van de aankoop van het College door de Maharishi in 1984 was er nagenoeg geen doelmatig onderhoud meer verricht. Om de argumenten van de oriëntatie te ontkrachten, toonde een ingenieursbureau zelfs aan dat het bouwkundig mogelijk was het hele gebouw te draaien in de richting die de Maharishi wenste. Kosten van restauratie van het casco werden berekend op f 12 miljoen. De MERU diende in het kader van de Monumentenwet 1988 een verzoek tot sloopvergunning in. Verschillende organisaties en bedrijven meldden zich in 1998 en 1999 bij de gemeente om te laten weten dat ze mogelijkheden zagen voor herbestemming en ontwikkeling van het College met inachtneming van de cultuurhistorische waarden van het College en de omgeving. Ondertussen stelde de MERU alles in het werk om het College zo snel mogelijk tegen de vlakte te krijgen. Die pogingen mislukten.

In september 1998 gaven B&W van Roerdalen een sloopvergunning af in het kader van de monumentenwet. Tijdens een

Afb. 5. Luchtfoto uit november 2002. De schade aan de voorgevel, veroorzaakt door ongeautoriseerde sloopwerkzaamheden in september van dat jaar, is duidelijk zichtbaar

hoorzitting naar aanleiding van die vergunning werden de bezwaren van de oorspronkelijke actievoerders waaronder HVR, Burgercomité, Heemschut, CG en de Staatssecretaris ongegrond verklaard. De sloopvergunning bleef gehandhaafd. In maart 2000 verleenden B&W ook een sloopvergunning in het kader van de bouwverordening voor de economiegebouwen en later ook voor het hoofdgebouw. Opnieuw werd een bezwaarprocedure ingesteld tegen die verlening. De rechtbank van Roermond weigerde de vergunning in het kader van de bouwverordening goed te keuren zonder een rechtsgeldige Monumentenvergunning. De rechtbank liet de MERU duidelijk weten dat deze niet in het bezit was van een geldige monumentenvergunning. De Maharishi, de gemeente en de Staatssecretaris gingen vervolgens in beroep tegen de uitspraak van de rechtbank van Roermond. Op 12 september 2001 oordeelde de Raad van State dat St Ludwig niet mocht worden gesloopt omdat de noodzaak tot sloop zowel door de MERU als B&W niet kon worden aangetoond. Minder dan een uur na de uitspraak van de Raad van State kwamen drie kranen met beulballen, die een dag van tevoren in stelling waren gebracht, in actie bij de voorgevel van het College. Ondanks faxberichten en telefoontjes van leden van het Burgercomité, de HVR en omwonenden op 11 en 12 september 2001 aan B&W dat sloopvoertuigen waren geposteed aan de voorzijde van het gebouw konden de slopers ongeveer een uur lang hun verwoestende werk doen. B&W hebben pas na ongeveer een uur de illegale sloop laten stil leggen terwijl de afstand van het gemeentehuis naar het College in hooguit tien minuten kan worden afgelegd! Een groot deel van de voorgevel werd verwoest. De schade liep in de miljoenen, maar kan volgens een rapport dat werd opgesteld door de RDMZ worden hersteld. Aangifte werd gedaan van illegale sloop van de voorgevel van het College bij de politie. Tot op heden, dus meer dan 16 maanden later, is niet meer bekend dan dat de politie de rapporten van het onderzoek op 10 juni 2002 heeft doorgezonden naar de officier van justitie.

In de loop van 2002 kregen de betrokken actievoerders regelmatig berichten over illegale slooppraktijken in het pand. Deze berichten werden bevestigd door eigen waarnemingen en interne rapporten van de gemeente Roerdalen. B&W hebben nooit iets ondernomen! Inmiddels hebben B&W van Roerdalen overnieuw een sloopvergunning in het kader van de monumentenwet afgegeven voor het College. De motivatie is dezelfde als de eerste keer. De bestuursrechter te Roermond weigerde voor de tweede keer de sloopvergunning goed te keuren en gaf de Maharishi een extra waarschuwing mee: er mag absoluut niet worden gesloopt zonder rechtsgeldige sloopvergunning. Zowel de MERU als B&W van Roerdalen zijn in beroep gegaan bij de Raad van State tegen deze beslissing van de bestuursrechter. In de loop van 2003 wordt de tweede behandeling bij de Raad van State verwacht. Ondertussen gaat de MERU door met haar salamitactiek; het stelselmatig beetje bij beetje vernielen van de cultuurhistorische waarden van het terrein en het bewust laten verpauperen van het College. B&W van Roerdalen doen wederom niets om deze praktijken te stoppen!

PUBLICATIES

Jenny Reynaerts, **'Het karakter onzer Hollandsche School': De Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, 1817-1870**, Leiden [Primavera Pers] 2001, 310 p. ISBN 90 74310 69 9. 26,80 EUR.

De Amsterdamse Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten, die van 1822 tot 1870 onderwijs verzorgde in de schilderkunst, beeldhouwkunst, architectuur en graveerkunst, leidde tot voor kort in de kunsthistorische literatuur een schimmig bestaan. Een van de redenen hiervoor is de niet aflatende kritiek waarmee de opleiding al snel na de oprichting te kampen kreeg en die geleid heeft tot haar opheffing in 1870. Toch speelde de Koninklijke Akademie een belangrijke rol in het Nederlandse kunstleven van die tijd. Dat bleek ietwat aarzelend in 1985 in het artikel van Jenny Reynaerts over de architectuurtekeningen van de bouwkunst-leerlingen dat in dit tijdschrift het licht zag. Vijftien jaar later verscheen van dezelfde auteur de mooi uitgegeven dissertatie over de Koninklijke Akademie. Er zijn duidelijke verschillen tussen het boek en het artikel. Het artikel is vol feiten maar arm aan interpretaties, duidelijk de noeste arbeid van een zojuist afgestudeerde. Het proefschrift is daarentegen een goed geschreven betoog met een duidelijke visie. Hoewel dit niet uit de titel blijkt, ligt het zwaartepunt op de schilderkunst. De bouwkunst, het onderwerp van het artikel, komt er in de dissertatie bekaaid van af.

De nadruk op de schilderkunst geeft het boek onmiskenbaar lijn. De discussie of de academie in haar onderwijs de nationale schildertraditie met haar waardering voor landschappen, stillevens en genrestukken moest volgen of diende aan te sluiten bij internationale ontwikkelingen vormt het belangrijkste thema. Degenen die vonden dat de academie naar buitenlandse voorbeelden moest worden gemodelleerd, hadden het academische ideaal voor ogen: een universele kunst die volgens bepaalde regels een perfecte schoonheid nastreefde en boven regionale of nationale kunstscholen stond. De Franse Académie des Beaux-Arts, die als eerste referentiepunt gold, benadrukte het belang van de historieschilderkunst, een uiting die in Nederland nooit tot grote bloei was gekomen. De academische gedachte leefde sterk bij de Antwerpse kunstenaar en docent aan de plaatselijke academie Matthijs van Bree. Diens opvattingen lagen aan de basis van de hervorming van het kunstonderwijs die in 1817 bij Koninklijk Besluit werd geregeld, in de tijd dat Nederland en België met elkaar waren verenigd. Er kwam een piramidaal onderwijssysteem met kunstacademies in Antwerpen en in Amsterdam aan de top, gevolgd door tekenacademies in de grotere steden en onderaan tekenscholen die eenvoudig tekenonderwijs verzorgden.

Niet iedereen liep warm voor dit van bovenaf opgelegde academische ideaal - in Amsterdam bestond een eigen traditie die van de in 1718 opgerichte stadstekenacademie. Hier tekenden gevestigde en aankomende kunstenaars en 'kunstliefhebbers' een aantal malen per week naar pleisterbeelden en model. De stadstekenacademie gaf een geheel eigen interpretatie aan de academische traditie; typisch Hollandse uitingen als het landschap en het genre - en met name uit de Gouden Eeuw - stonden bij haar in hoog aanzien. Dezelfde houding is in de Nederlandse kunsttheorie aan het eind van de achttiende eeuw terug te vinden. De kunstliefhebbers die lid waren van de stadstekenacademie wensten in 1817 in feite de voortzetting ervan als Koninklijke Akademie (en dus niet de klakkeloze overname van het Antwerpse model). Bij wijze van compromis kreeg de Amsterdamse academie een eigen accent: een 'klasse' voor de landschap-